

אשת לוט

וּתְבַט אֶשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וְתֵהִי נְצִיב מְלַח: (בראשית יט כו).¹

וּכְמוֹ הַשָּׁחַר עָלָה וַיֵּאֲצִיזוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת אִשְׁתְּךָ וְאֶת שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן תִּסָּפֵה בְּעֵינֵי הָעִיר: וַיִּתְמַהֲמַה וַיִּחְזְקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיָד אִשְׁתּוֹ וּבְיָד שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחֻמַּלַּת ה' עָלָיו וַיִּצְאֵהוּ וַיִּנְחָהוּ מִחוּץ לָעִיר: (שם, שם טו-טז).²

מסכת ברכות דף נד עמ' א-ב – ברכה על הרואה את נציב אשת לוט

תנו רבנן: הרואה מעברות הים, ומעברות הירדן, מעברות נחלי ארנון, אבני אלגביש במורד בית חורון, ואבן שבקש לזרוק עוג מלך הבשן על ישראל, ואבן שישב עליה משה בשעה שעשה יהושע מלחמה בעמלק, ואשתו של לוט, וחומת יריחו שנבלעה במקומה - על כולן צריך שיתן הודאה ושבח לפני המקום.³

.... אשתו של לוט, פורענותא הוא! - דאמר ברוך דיין האמת. - והא הודאה ושבח קתני! - תני: על לוט ועל אשתו ומברכים שתים, על אשתו אומר: ברוך דיין האמת, ועל לוט אומר: ברוך זוכר את הצדיקים.⁴

ספרי דאגדתא על אסתר מדרש פנים אחרים (בובר) נוסח ב פרשה ה – מהתיבה אל נציב המלח

והיה המן חוזר ומבקש קורה של נ' אמה ולא מצא, אלא שלח לבנו פרשנדתא שהיה הגמון בקרדוניה, ונטל נסר אחד מתיבתו של נח, שהיה ארכו של נסר נ' אמה, שעשה הקב"ה אותו זכרון לעולם, שידעו דורות עולם שהביא מבול לעולם, שכן כתיב: "זכר עשה לנפלאותיו" (תהלים קיא ד). ואף כשהפך את סדום הניח זכרון: "ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח" (בראשית יט כו), ועד עכשיו הוא עומד נציב מלח, למה? "זכר עשה לנפלאותיו", שהיו הדורות מרננין שבחו של בורא עולם.⁵

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח מסכתא דעמלק פרשה ב – משה "הרואה"

... מנין לכל הבקשות כולן שבקש משה לראות הראהו הקב"ה, שנאמר: "ויראהו ה' את כל הארץ מן הגלעד עד דן" ... בקש לראות בית המקדש והראהו ... מנין שהראהו אף שמשון בן מנח, שנאמר: עד דן ... ומנין שהראהו לברק ... ומנין שהראהו יהושע ... ומנין שהראהו גדעון ... ומנין שהראהו דוד במלכותו ... ומנין שהראהו אף

¹ זה הפסוק המרכזי שמתקשר עם דמותה הפאסיבית והמוצנעת של אשתו של לוט. דמות שבדומה לנשים אחרות במקרא, דוגמת אשת נח ואשת מנוח, אין להן שם, רק "אשתו של". (המדרש נותן להם שמות, ראו מים אחרונים). ובפסוק זה אפילו לא "אשת לוט", אלא סתם "אשתו", בהנחה שגיבור הסיפור (הגבר) עליו מדובר מוכר לכולנו. דמות עלומה זו "עושה מעשה" ונחרטת לדורות בהלכה, באגדה ובספרות עממית רחבה.

² אם בדקנו טוב, זה האזכור הראשון של אשת לוט ויחד עם הפסוק הראשון שהבאנו אלה שלושה האזכורים היחידים של אשת לוט במקרא. ראה גם פרק יב פסוק ה, ביציאת אברהם מחרן לארץ: "ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען". אשתו של אברהם נספרת, אשתו של לוט אינה נחשבת; וגם לוט עצמו טפל לאברהם (והרכוש שנמנה במקרא ספק רק של אברהם ואשתו ספק גם של לוט ואשתו). אז "אשתו", מי היא? ראה נשות בני נח המזכרות, אם כי לא בשמן, בכניסה לתיבה וביציאה ממנה.

³ מכל האתרים והציונים האלה, שמעטים זכו לראותם (ראה בפרט האבן של עוג שאפילו לא מוזכרת במקרא והיא אגדה המובאת בגמרא וכבר פירשוה רבים על דרך האלגוריה), דווקא אשתו של לוט, נכון יותר נציב המלח המסמל אותה, הוא ציון שאין מי שלא מזהה בנוסעו לאורך ים המלח. אם לא נציב זה, אז נציב אחר. אך נראה שמספק רצוי לא לברך ועדיף שיכוון את לבו ומחשבתו ויזכר בסיפור המקרא שהוא העיקר. וברכת ההודאה והשבח על שאר המקומות היא כנוסח שבמשנה שם: "הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל, אומר: ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה". ופירוש תוספות שם מביא בשם רבינו שמעיה שפשיטא שהברכה היא בשם ומלכות: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שעשה נסים לאבותינו במקום הזה". ויש לתמוה אם אכן היו גם בתקופת חז"ל מי שידעו לסמן מקומות אלה בברור.

⁴ מסקנת הגמרא היא שמכל האתרים והציונים שעליהם יש ליתן שבח והודאה למקום על נס או מופת שנעשו שם, רק אשת של לוט מוזכרת לרעה ויש לומר עליה: ברוך דיין האמת. האם זה משום צער על אובדנה כדין כל מי שנפטר, או שמא האמירה היא על כך שהתקיימה אזהרתם של המלאכים: "המלט על נפשך אל תבטי אחרריך ואל תעמד בכל הפקר" (בראשית יט יז) וברוך מי שמקיים דברו של המקום ודן דיין אמת גם אם לרעה? בגישה אחרונה זו, אולי יש כאן מעין הודאה בדומה להודאה במשנה שם (תחילת פרק הרואה) על מקום שנועקרה ממנו עבודה זרה. ולהלכה כאמור, כל מי שנוסע לאזור ים המלח וסבור שהוא יודע איזה נציב מלח הוא של אשתו של לוט ורוצה לדעת מה וכמה לברך, יעיין היטב בבית יוסף ובשולחן ערוך אורח חיים סימן ריח וידע אורחותיו וברכותיו הלכה למעשה.

⁵ על פי מדרש זה, השבח וההודאה הם "זכר לנפלאותיו", היינו, אזכור של הניסים והנפלאות והמופתים שהקב"ה עשה בעולמו, ולא על הטובה שיצאה או לא יצאה למישהו (לעם ישראל) מזה. הברכה היא על עצם גילוי יד ה'. העץ מתיבת נח הוא תזכורת למבול המים שהקב"ה הביא לעולם (ובהמשך גם לעץ שעשה המן) ואשת לוט היא תזכורת למבול האש שהקב"ה הביא על סדום ועמורה (ראה בראשית רבה לט ו: "מבול של מים אין אתה מביא, מבול אש אתה מביא?"). ו"מרננים" כאן הוא לחיוב ולא לשלילה.

קברי אבות ... ומנין שהראהו מהפכת סדום ועמורה ... ומנין שהראהו לדבורה ... ומנין שהראהו אשת לוט, שנאמר: "עד צוער", ולהלן הוא אומר: "ולוט בא צוערה" (בראשית יט כג).⁶

חזקוני בראשית פרק יט פסוק כו – הארץ נעשתה נציב מלח

"ותהי נציב מלח" - במלח חטאה כמו שפרש"י, לפיכך כשעברה ציווי המלאכים לקתה בלקוי סדום. דבר אחר: "ותבט אשתו מאחריו ותהי כל הארץ נציב מלח", שכן: "גפרית ומלח שרפה כל ארצה" (דברים כט כב).⁷

מדרש תנחומא (בובר) פרשת וירא סימן ח – רעה קודמת

מהו "יַרְע שְׁרִיד בְּאֶהָלוֹ" (איוב כ כו)? שאפילו שריד אחד שנשתייר מהם, משם רעת הרעה באוהלו. ואיזהו זה עידית אשתו של לוט, שנאמר: "ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח" (בראשית יט כו).⁸

בראשית רבה נא סימן ה פרשת וירא – חטאה במלח

"ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח" (בראשית יט כו) - ר' יצחק אמר: על שחטאה במלח. באותו הלילה שבאו המלאכים אל לוט, מה היא עושה? הולכת אל כל שכנותיה ואומרת להן: תנו לי מלח שיש לנו אורחים. והיא מתכוונת שיכירו בהן אנשי העיר, על כן: "ותהי נציב מלח".⁹

אברבנאל בראשית פרק יב פסוק טז

והנה אמר: "ויעל אברם ממצרים הוא ואשתו ולוט עמו הנגבה", להגיד שבחו של לוט כי כאשר שב אברהם בדרך אשר הלך בה מפני חמת המציק בעבור אשתו, ובהיות לוט פנוי ומבלי אשה והרעב על פני כל הארץ, הנה לוט לא רצה להישאר במצרים. אבל בראותו אברהם הולך, הלך גם הוא בחברתו כי בחר להסתופף בצלו ברעב ובצמא מלשבת בלתי¹⁰ בארץ שְׁבַעָה.¹¹

⁶ משה לא צופה רק קדימה אל מאורעות ואישי עם ישראל העתידיים, אלא גם אחורה להיסטוריה. לא רק תושבי הארץ ותייריה צריכים ליתן שבח והודיה לקב"ה ולזכור את נפלאותיו בראותם מקומות וציונים לאירועים היסטוריים של ארץ ישראל ואבות האומה; גם משה שלא זכה להיכנס לארץ מתחבר אליה ערב מותו באמצעות השקפה על אירועיה ואתריה, בהם גם מהפכת סדום ואשת לוט שהפכה לנציב מלח. אולי מראייה זו לקח משה את דברי אזהרתו לעם ישראל בפרשת נצבים (דברים כט כב): "גְּפִרִית וּמִלַח שֶׁרְפָה כָּל אֶרְצָה לֹא תִזְרַע וְלֹא תִצְמַח וְלֹא יֵעֲלֶה בָּהּ כֵּל עֵשֶׂב כְּמִהְפַּכַת סֹדֶם וְעִמְרָה אֲדָמָה וְצִבְיִים וְצִבְיִים אֲשֶׁר הִפְךָ ה' בְּאֶפְסוֹ וּבְחֻמָּתָהּ". כך או כך, ראה דברינו [בין ראייתו של אברהם לראייתו של משה](#) בפרשת לך לך. ראה גם הביטוי בספרי במדבר פייסקא קלו: "ראה משה בעיניו מה שלא הלך יהושע ברגליו". האם טרח יהושע לפקוד את פסלה של אשת לוט?

⁷ לפני שנפליג בעניין אשת לוט שהפכה לנציב מלח, כך מבינים את הפסוק כל הפרשנים והמדרשים, נראה דעה יחידה של חזקוני (גם רלב"ג מפרש כך) שלאחר שהוא מביא את פירוש רש"י הקלאסי (שעוד נראה להלן), הוא מביא דעה אחרת שהקטע בפסוק "ותהי נציב מלח" מדבר על הארץ, על אדמת סדום ועמורה וכל הכיכר שהפכה לאדמת מלח, לא על אשת לוט: "ותהי כל הארץ נציב מלח", כמו שאפשר לראות בים המלח, עמודי מלח נצבים. ראה פירושו בפרשת נצבים, דברים כט כב, שם הוא משלים את פירושו כאן ואומר (שם): "גפרית ומלח שרפה כל ארצה ... ומלח כדכתיב: ותהי נציב מלח". (יש שמביאים פירוש זה בשם אבן עזרא ואנחנו לא מצאנו זאת בספרים). לפי זה צריך להבין מה קרה לאשת לוט שאולי ניצלה במהפכת סדום ועמורה ואיפה היא בכל הסיפור של לוט ובנותיו. עכ"פ, זו דעה יחידאית ואנו נחזור לפרשנות והדרשנות המקובלים שאשת לוט הפכה לנציב מלח.

⁸ אשתו של לוט קבלה את עונשה בשל רוע שהיה בה. ההבטה לאחור בניגוד לציווי המלאך, הייתה ההזדמנות להענישה על רוע שהיה בה קודם. מהו רוע זה? לא פורש כאן ויפורש בהמשך, במדרשים שהיו לפני בעל התנחומא והפכו מכבר לדבר פשוט ומוסכם. עכ"פ, למדנו ממדרש זה שיש לאשתו של לוט שם: עידית. ולהלן נראה ששמה עירית, אולי מסורת אחרת ואולי שיבוש קל של מעתיקים ועורכים. בכך נמצאת אשת לוט בקבוצה "מכובדת" של נשים שסתם לנו הכתוב את שמן, ובא המדרש ומגלה לנו: נעמה - אשת נח (בראשית רבה כג ג, רש"י בראשית ד כב), אמתלאי בת כרנבו - אמו של אברהם, נצבת בת עדאל - אמו של דוד (בבא בתרא צא א), הצללפונית אשת מנוח שנראה להלן ועוד. כך או כך, השם עידית או עירית לא הציל את אשת לוט מלהידון ברותחים.

⁹ זהו אולי המדרש "הקלאסי" הן את אשת לוט בחומרה הרבה ביותר. לא רק שאיננה מקבלת אורחים, אלא הולכת ומלשינה עליהם לשכנותיה ביודעה שהן מצדן ילכו וילשינו לכל אנשי העיר. עונשה שנהפכה לנציב מלח הוא מידה כנגד מידה ולא בנין ההבטה לאחור. אבל ברש"י ובפסיקתא זוטרתא מצאנו ריכוך לעניין המלח של אשת לוט. ראה רש"י על הפסוק בפרשתנו: "ותהי נציב מלח - במלח חטאה ובמלח לקתה. אמר לה: תני מעט מלח לאורחים הללו, אמרה לו: אף המנהג הרע הזה אתה בא להנהיג במקום הזה?". ובפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית פרק יט: "ויסורו אליו. היינו דאמר רב הונא עקמו עליו הדרך: ויעש להם משתה. מגידול ביתו של אברהם עושה את העוברין ואת השבין: ומצות אפה. באברהם כתיב ועשי עוגות, וכאן ומצות אפה. אשתו של לוט אפילו מלח לא הביאה לפניו ולפיכך נהייתה נציב מלח". ולכל זה אין כאמור שום סמך במקרא שהרי כבר הראינו שאין אשתו של לוט מוזכרת בתורה עד לסיפור ההפיכה.

¹⁰ לבד, בלעדיו, בלי אברהם.

¹¹ חזרנו לפסוקים בהם פתחנו, שם הערנו שביציאתו של אברהם מחרן מוזכרת שרה אשת אברהם ולא מוזכרת עירית או עידית אשת של לוט (ראה הערה 2 לעיל). בא ר' [דון יצחק אברבנאל](#) ומעלה את הסברה הפשוטה שהיא לא נזכרת מהטעם הפשוט שלוט עדיין לא היה נשוי. שים לב שפירוש זה של אברבנאל הוא על חזרתו של אברהם ממצרים לאחר ירידתו לשם בעקבות הרעב. אירוע זה מאוחר למסעו מחרן לארץ ומיד אחריו מסופר על [פרידתם של אברהם ולוט](#). האם נוכל להסיק מכך שלוט נישא בסדום? שאשתו היא בעצם סדומית וזה מקור רוע ליבה וריצתה לספר לאנשי העיר שהיא מכירה משכבר? האם נוכל לומר שחטאה במלח סדומית? זה שבגללו "מים אחרונים חובה"?

רמב"ן בראשית פרק יט פסוק יז – סיבה טבעית למה שאירע לאשת לוט

וענין איסור ההבטה אמר רש"י אתה הרשעת עמהם ובזכות אברהם אתה ניצל, אינך רשאי לראות בפורענותך.¹² ועוד בו ענין, כי הראות באויר הדבר ובכל החליים הנדבקים, יזיק מאד וידביקם, וכן המחשבה בהם, ולכן יסגר האיש המצורע וישב בדד (ויקרא יג מו). וכן נשוכי חיות השוטות ככלב השוטה וזולתו, כאשר יראו המים וכל מראה יחזו בהם דמות המזיק וישתטו וימותו, כמו שאמרו במסכת יומא (פד א), והזכירוהו אנשי הטבע. ולכן היתה אשתו של לוט נציב מלח, כי באתה המכה במחשבתה כאשר ראתה גפרית ומלח היוורד עליהן מן השמים ודבקה בה.¹³

כלי יקר בראשית פרק יט

אל תביט אחריו. לפי שלוט ואשתו היו מצטערים על שלא הצילו גם את כל ממונם לכך נאמר: "ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח", מאחריה מבעי לה להביט.¹⁴ ואם כדברי חז"ל (בראשית רבה נ ד) שנעשית נציב מלח לפי שחטאה במלח שלא נתנה לעני, קשה למה נענשה דוקא בפעם הזאת? אלא לפי שעכשיו נצטערה על איבוד ממונה והביטה במה שיהיה אחרי מות בעלה. זה שאמר "מאחריו", כי אמרה שבעלה לא ישאיר אחריו מאומה.¹⁵

פרקי דרבי אליעזר (היגר) - "חורב" פרק כה – מרחמת על בנותיה

אמר להם: אל תביטו לאחוריים שהרי ירדה שכינתו של הקב"ה להמטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש. עירית, אשתו של לוט, נכמרו רחמה על בנותיה הנשואות והביטה לאחריה לראות אם הולכות אחריה אם לא. וראת אחרי השכינה, ונעשית נציב מלח, שנאמר: "ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח".¹⁶

בראשית רבה וירא, פרשה מט – נספרת בין עשרה הצדיקים

"וויאמר אל נא יחר לה' אולי ימצאון שם עשרה" ... למה עשרה? שהיה סבור שיש שם עשרה לוט ואשתו ודי בנותיו ודי חתניו.¹⁷

במדבר רבה פרשת נשא פרשה י – ההשוואה עם אשת מנוח

ולפי שראתה במלאך, נקרא שמה הצֶלְפֹנִי, שהייתה פונה במלאך, ואין "צלל" אלא מלאך, כמו שאתה אומר: "כי על כן באו בצל קורתיו" (בראשית יט ח). להלן שהיה לוט צדיק יותר מאשתו, באו המלאכים בצל קורתו ולא בצל קורתה. ברם כאן שבא המלאך אצלם, לפי שהיתה צדקת לכך נקראת הצלל.¹⁸

¹² הכוונה כמובן ללוט, לפסוק בראשית יט יז: "וַיְהִי כְהוֹצִיאֵם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְטָה עַל נַפְשָׁךְ אֵל תְּבִיט אַחֲרָיִךְ וְאַל תַּעֲמֵד בְּכָל הַכֶּכֶר הַהָרָה הַמַּלְטָה בְּיַד הַתְּסַפָּה".

¹³ רש"י נותן סיבה מוסרית לאיסור להביט על סדום ועמורה והיא שגם לוט (ואשתו?) בעצם לא היו צדיקים גדולים וראויים היו להיספות עם האנשים אליהם התחברו אחרי עוזבם את אברהם. אל לאדם להסתכל ולהשקיף מלמעלה על מקום שבעצם, לולא חמלת ה' וזכותו של אברהם, אף הוא היה שם. רמב"ן מוסיף סיבות מדעיות-טבעיות הקשורות לאוויר הרע הספוג פגעים וחוליים קשים שבאו בעקבות ההפיכה. אשת לוט לא נענשה באורח נסי, רק בדרך הטבע ככל אדם שלא ניהר מסכנות פיסיות ברורות. אך יש לציין, אולי גם על פירוש רש"י, שלוט ביקש הצלה חלקית ונענה: "... וְאַנְכִי לֹא אוֹכַל לְהַמְלִיט הַהָרָה בְּיַד הַתְּבַקְנִי הַרְעָה וְמַתִּי: הִנֵּה נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרִבָּה לְנוֹס שָׁמָּה וְהוּא מִצְעָר אִמְלָטָה נָא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר הוּא וַיִּתְחַי נַפְשִׁי". ולוט גר בצוער וסביבתה אחרי הפיכת סדום. ומי השקיף על סדום לאחר ההפיכה? אברהם, ככתוב, בראשית יט כז-כח: "וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֵת פְּנֵי ה': וַיִּשְׁקֹף עַל פְּנֵי סְדוֹם וְעַמּוֹרָה וְעַל כָּל פְּנֵי אֶרֶץ הַכְּכָר וַיֵּרָא וְהִנֵּה עֵלָה קִיטָר הָאֶרֶץ כְּקִיטָר הַכְּבָשָׁן". ומה עשה שם אברהם? תיקן תפילת שחרת (גמרא ברכות ו ב, כו ב ועוד). מנפלאות המדרש.

¹⁴ צריך היה לכתוב "מאחריה" ולא "מאחריו".

¹⁵ חמדת הממון והדאגה לרכוש לכסף באירוע קולוסאלי שכזה, הם חטאה של אשת לוט, שדאגה מה יישאר "מאחריו" של לוט בעלה. ראה רש"י יט יז: "הימלט על נפשך – דייך להציל נפשות, אל תחוס על הממון". ומה על הנפשות שלא נצלו, כולל משפחתה הקרובה של עירייתו עידית? ומה עם דברי חז"ל: "צדיקים ממונם חביב עליהם מגופם?".

¹⁶ וכן הוא במדרש אגדה (בובר) בראשית פרק יט: "ותבט אשתו מאחריו. אחר שאמר לה המלאך אל תביט אחריו היתה נפשה הומה על בנותיה הנשואות בסדום". אשתו של לוט נקדעת בין האיסור והסכנה של להביט לאחור על מהפכת סדום, אם מסיבות מדעיות-טבעיות כשיטת רמב"ן לעיל ואם מסיבות של הבטה בשכינה (כנדב ואביהוא שזנו עיניהם בשכינה, ויקרא רבה כ י), ובין רגשותיה כאם שהשאירה מאחור את ילדיה ולא יכלה להצילם. מעשה אנושי ביותר שניתן להבין ואף להזדהות איתו.

¹⁷ הרי לנו שלפחות אברהם חשב שאשת לוט ראויה להיספר בין עשרה הצדיקים שיצילו את סדום ועמורה. האם הכיר אותה? מיציאתו מחרן או מנישואיה ללוט בארץ?

¹⁸ הבטחנו להציג את מקור שמה של אשת מנוח, הצלפוני או הצלפונית, אשר שייכת לקבוצת נשים במקרא שסתם המקרא את שמן ובאו חכמים וגילו לנו אותן. משמעות השם מקורו בפרשתנו: "הצלל" קשור עם "בצל קורתו". למקור השם במקרא, ראה דברי הימים א ד ג: "וְאֵלֶּה אֲבֵי עֵיטָם וְזַרְעָאֵל וַיִּשְׁמָא וַיִּדְבֹּשׁ וְשָׁם אָחוּתָם הַצֶּלְפֹנִי". ראו שמות נשים נוספות במים אחרונים 2. אבל אותנו מעניינת לא רק ההשוואה של עירייתו עידית עם הצלפוני, אלא גם ההשוואה שלה עם לוט בעלה. שוב מודגשת צדיקותו מול רשעותה. ראה גם הגמרא בברכות בה פתחנו: "על לוט ועל אשתו מברכים שתיים, על אשתו אומר: ברוך דייך האמת, ועל לוט אומר:

מסכת נדה דף ע עמוד ב – התחכמויות חכמי אלכסנדריה

שלשה דברי בורות; אשתו של לוט מהו שתטמא? אמר להם: מת מטמא, ואין נציב מלח מטמא. בן שונמית מהו שיטמא? אמר להן: מת מטמא, ואין חי מטמא. מתים לעתיד לבוא, צריכין הזאה שלישי ושביעי, או אין צריכין? אמר להן: לכשיחיו - נחכם להן.¹⁹

שבת שלום
מחלקי המים

מים אחרונים 1: נראה שדף זה ראוי לסיום מיוחד של דין מים אחרונים בהלכה: "אמר רב חייא בר אשי: מפני מה אמרו מים אחרונים חובה? מפני שמלח סדומית יש, שמטמא את העיניים" (מסכת עירובין דף יז עמוד ב). ועדיין לא סקרנו את אשת לוט בספרות העממית, כולל סיפורי נוסעים שתיירו בארץ וראו איך פסלה העשוי מלח, דועך ביום מהעזים המלחכות אותו וצומח שוב בלילה.

מים אחרונים 2: להלן מקצת שמות נשים שהמקרא מכסה והמדרש מגלה:

אשת נח – נעמה (בראשית רבה כג)

אשתו של לוט – עירית (פרקי דרבי אליעזר כה), או: עידית (תנחומא (בובר) פרשת וירא סימן ח)

אמו של אברהם - אמתלאי בת כרנבו (ובמקורות אחרים – עתדי),

אמו של המן - אמתלאי בת עורבתי

אמו של דוד - נצבת בת עדאל

אמו של שמשון - צללפונית

אחותו של שמשון – נשיין (מסכת בבא בתרא דף צא עמוד א)²⁰

הנערה שעל צעקתה נחרבה סדום - פלה והיא בתו של לוט (מדרש אגדה (בובר) בראשית פרשת וירא פרק יח).

ברוך זוכר את הצדיקים". נכון שלוט הציל עיר שלימה, את מצער, ("לא דיך שאתה ניצל, אלא אף כל העיר אציל בגללך", רש"י יט כא). אבל בסופו של הסיפור, איזה מן צדיק הוא שמשתכר ושוכב עם בנותיו ומביא לעולם שני ממזרים? האמנם הוא הצדיק הגדול והיא המרשעת הגמורה?

¹⁹ פתחנו בדברי הלכה, על מה מברכים כשרואים את נציב המלח של אשת לוט ונסיים בדבר הלכה שבעצם איננו אלא דברי תשובה להתחכמויות של חכמי אלכסנדריה. ראה שם דף קודם סט ע"ב: "שנים עשר דברים שאלו אנשי אלכסנדריא את רבי יהושע בן חנינא: ג' דברי חכמה, ג' דברי הגדה, ג' דברי בורות, ג' דברי דרך ארץ. ג' דברי חכמה". ואלה דברי בורות או שטות כפירוש רש"י שם משום שנראים כהתחכמויות בהלכה. ראה פירוש מהרש"א שם: "דברי בורות בחכמת היצירה וטבעית וקראום דברי בורות לפי שהם נטו לטעות בהם כדעת הפילוסופים". אבל מצאנו שחכמי ישראל לא זלזלו כלל בשאלות אלה ודנו בהם בכובד ראש, ראה למשל ערוך לנר על הדף שם: "מה דקרי להו דברי בורות שהם שטות כמו שפי' רש"י, לכאורה הטעם מפני שהם דברים שאינם נפקותא לדינא שמה שעבר עבר. אבל זה אינו, שאשתו של לוט ע"כ עדיין היתה נכרת בימי התנאים דהרי אמרינן בברכות פ' הרואה הברכה שצריך לברך כשרואה אשתו של לוט וכו'". ראה גם חתם סופר על אתר. הוא אשר אמרנו בראש דברינו. מאי שם הגיחה אשתו של לוט אל סיפור המקרא ועדיין היא מעסיקה את בעלי ההלכה והאגדה ואת דמיונם של היורדים לים המלח. ואם סיפור זה יקשר את ילדי ישראל למקרא ויביאם לקרוא את הסיפור במקור, דיינו.

²⁰ ראו שם שאלת הגמרא: למאי נפקא מיניה? היינו למה חשובה לנו ידיעה זו? למה אם המקרא לא חשב שזה חשוב לציין את שמותן (נשים רבות נזכרות בשמן בתנ"ך), בא המדרש וחשב שכן חשוב לציין זאת? והתשובה שהגמרא נותנת שם: "מפני תרעומת המינים" - היא עצמה צריכה הסבר.